

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2023. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.72>

УДК 638.1:657.002

М. Я. Шульган,

аспірант, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4565-5812>

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ БДЖІЛЬНИЦТВА

M. Shulhan,

Postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

PECULIARITIES OF DOCUMENTING OPERATIONS FOR THE PRODUCTION AND SALE OF BEEKEEPING PRODUCTS

У статті досліджуються особливості документування операцій у галузі бджільництва. Розглядається методологія документування і документування операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва на внутрішньому ринку.

На основі аналізу наукових джерел здійснено деталізацію документації з виробництва та реалізації продукції бджільництва. Адже, документування є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, яке служить для первинного спостереження за господарськими операціями і є обов'язковою умовою для відображення їх в обліку. Розглянуто первинну документацію по надходженню, переміщенню та реалізацію продукції бджільництва. Дано характеристику документального оформлення операцій з оприбуткування та руху продукції від власного виробництва. Документація відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства. У формах відповідних документів (платіжних доручень, касових ордерів, нарядів, накладних, вимог тощо) даються розпорядження на

здійснення господарських операцій (перерахування або видачу коштів, відпуск матеріалів чи продукції, виконання робіт тощо). Для працівників, що виконують ці розпорядження (касирів, матеріально відповідальних осіб, виконавців робіт тощо), документи є обґрунтуванням здійснених ними операцій.

Документи мають практичне значення як для попереднього так і подальшого контролю за доцільністю і законністю господарських операцій, дотриманням державної дисципліни.

Схематично сформовано алгоритм етапів оформлення документації пасічника. Здійснено огляд форм, аналітики первинної документації українських виробників меду.

The article examines the peculiarities of documenting operations in the field of beekeeping. The methodology of documenting and documenting operations on the production and sale of beekeeping products on the domestic market is considered. Based on the analysis of scientific sources, the documentation on the production and sale of beekeeping products was detailed. After all, documentation is an important element of the accounting method, which serves for primary monitoring of economic transactions and is a prerequisite for their reflection in accounting. Primary documentation on the receipt, movement and sale of beekeeping products was also considered. In particular, the documentation of operations on the sale of products from our own production was carried out. As you know, the importance of documentation in the economic work of enterprises is not limited to the fact that it is used to substantiate accounting records. Documentation plays an important role in managing the company's activities. In the form of relevant documents (payment orders, cash orders, orders, invoices, demands, etc.), orders for the implementation of business operations (transfer or issuance of funds, release of materials or products, performance of works, etc.) are issued. For employees who carry out these orders (cashiers, materially responsible persons, contractors, etc.), the documents are the justification of their operations.

Documents are of practical importance for both preliminary and subsequent control over the expediency and legality of economic transactions, compliance with state discipline.

The algorithm of the stages of the beekeeper's documentation is schematically formed. A review of the forms, analysis of the primary documentation of Ukrainian honey producers was carried out. The algorithm for documentation of export of honey and the requirements for documentation of natural honey, according to DSTU, were analyzed.

Based on the results of the research, it was determined that more than 100 producers of food products (in particular, meat, poultry, fish, eggs, dairy products)

have the right to export to the countries of the European Union. And 68 honey producers are registered as a separate category. Every producer that exports products has the duty to ensure the safety of manufactured products offered to consumers on the final market. It is honey that constitutes a special category for the export of food products.

Ключові слова: первинна документація, документування операцій, бухгалтерський облік, господарські операції, бджільництво, реалізація меду.

Keywords: primary documentation, documentation of operations, accounting, economic operations, beekeeping, realization of honey.

Постановка проблеми. В сучасному сьогодні, документування відіграє важливу роль в системі обліку. Формування та документальне оформлення операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва є обов'язковою складовою бухгалтерського обліку.

«Солодка» галузь в Україні є стратегічною, а звідси, висвітлення документування всіх робіт у бджільництві. Це питання, яке на даний момент потребує вдосконалення. Адже під час роботи на пасіці, бджоляру спочатку необхідно виконати технічну роботу, а вже потім займатись процесом документування і звітністю зокрема. Але разом з тим, для фіксування операцій в даній галузі, реалізації своєї продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, він, все ж таки, зобов'язаний впорядковувати облік господарства. Саме впорядкування бухгалтерських операцій забезпечує своєчасність контролю виробничого процесу з бджільництва.

Враховуючи вимоги сьогодні до медової продукції і галузі в цілому, вважаю доцільно розглянути наукові тлумачення, визначення та призначення форм документування в бджільництві, а також здійснити детальний огляд особливості документування операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімкий розвиток бджільництва в Україні дає можливість для деталізованого наукового дослідження у даній

галузі. Це сприятиме не тільки її удосконаленню, але й розвитку науки у цій сфері діяльності.

Широке коло науковців, які на постійній основі досліджують проблемні аспекти та удосконалення галузі, стали праці авторів: В.Туринський, Л.Адамчук, М.Повозніков, О.Разанова [13], В.Береговий, С.Галімов, В.Поліщук, В.Іванова. Важливими питаннями для наукової діяльності в бджільництві є і облікова робота. Питанням облікового характеру галузі, присвячена значна кількість публікацій, монографій, підручників та навчальних посібників. Вагомим внеском у облікову роботу є праці таких науковців, як Ф.Бутинець [8], Н.Ткаченко [5], М.Огійчук, М.М.Пушкар, Довжик О, Гаркуша С. [10] та інших вчених. Облікову, управлінську, виробничу роботу медової галузі досліджували у своїх працях О.Яценко [11], обширний науковий огляд здійснили і викладачі-науковці Вінницького національного аграрного університету - К.Бурко, Н.Коваль, Я.Іщенко.

Не дивлячись на значний внесок науковців-економістів у дану роботу галузі бджільництва, саме питання обліку на пасіці, має дослідно-дискусійний характер. Відкрите питання полягає у систематизації та спрощеній обліковій роботі для пасічника.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз документування та документального оформлення операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва з точки зору бухгалтерського обліку та з огляду наукових досліджень галузі.

Виклад основного матеріалу. Галузь бджільництва в Україні має велике стратегічне значення не тільки для країни, але й для населення. Як відомо, тільки 90% пасік України належать до приватних господарств населення. Це говорить про те, що є не тільки бажання самостійно займатись бджільництвом, але і про недовіру пасічників до Законодавства в цій галузі, яке на даному етапі потребує удосконалення.

За останні роки бджільництво займається запилювально-медовою діяльністю, тобто, не кожен пасічник займається суто медовим виробництвом. Під час кочівлі

пасіки, фермер має можливість укласти угоду із аграріями щодо запилення тих чи інших сільськогосподарських культур, тим самим і фінансово захистити себе від можливих непередбачуваних витрат, і від отруєння бджіл. Таким чином, він розвиває свою діяльність в різних напрямках, що свідчить про розширену сферу діяльності галузі.

Відомо, що продукція бджільництва широко використовується у понад 40 галузях промисловості (більшу частину в медицині та фармакології). Але саме ці сфери є ключовими в «солодкій галузі». Основні із них відображені на рис. 1.

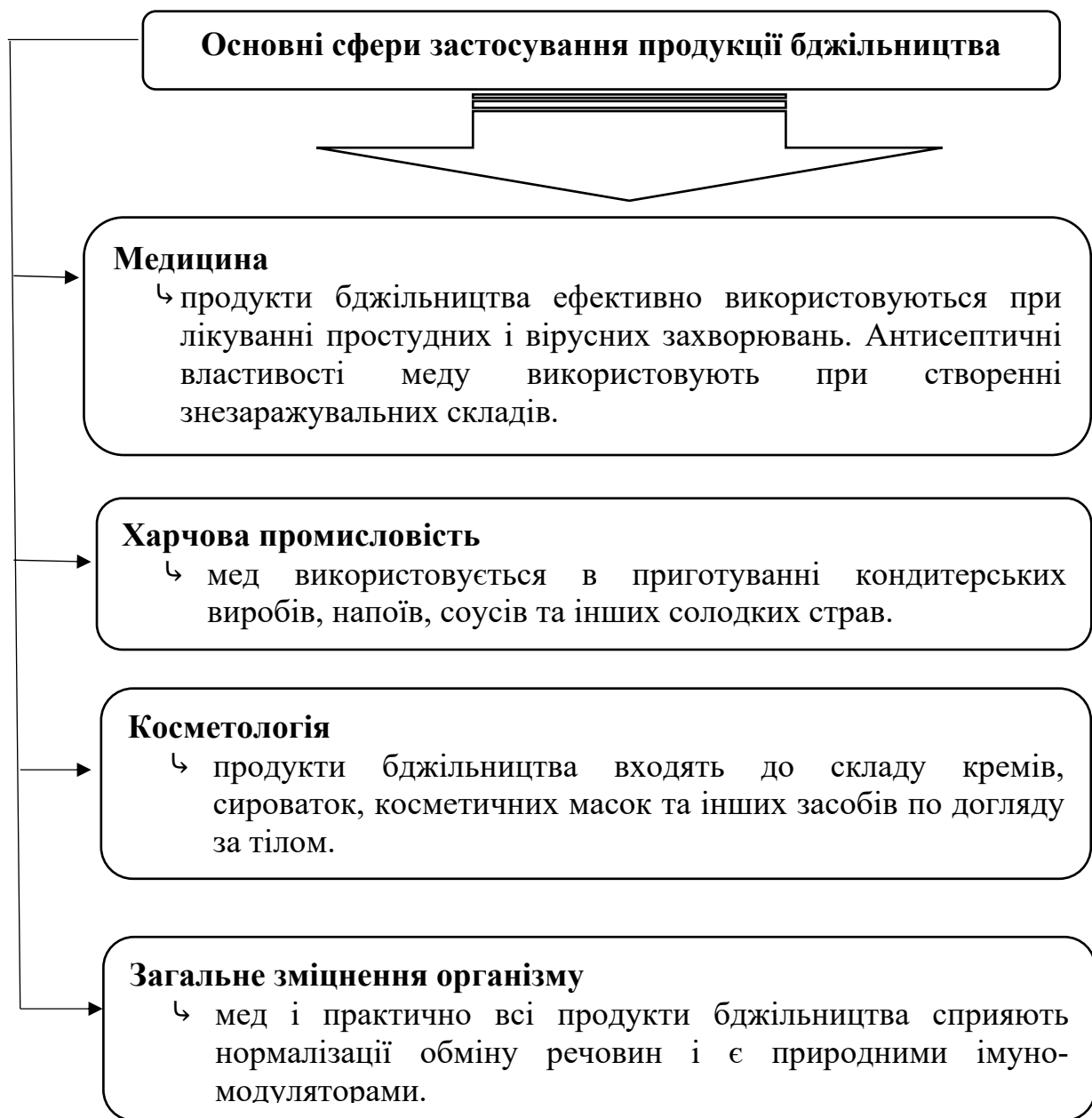

Рис.1. Сфери застосування продукції бджільництва

Джерело: створено автором на основі [1,2].

Саме тому, всі продукти бджільництва відносяться до біологічно активних речовин. Але не дивлячись, які галузі найбільше використовують продукцію бджільництва, систематизація обліку повинна здійснюватись регулярно.

Розглядаючи особливості документування операцій у бджільництві, варто зазначити їх значущість у бухгалтерському обліку. Адже систематизація первинної документації в будь якій галузі, завжди відіграють ключову роль в обліку.

Документування – це, насамперед, фіксування інформації, яке за своєю сутністю призначене для створення, обробки, перевірки та зберігання документів.

З огляду термінології, документування — це створення документа з використанням різних методів, способів і засобів фіксування інформації на матеріальному носії [3].

У бухгалтерській термінології, документація – це спосіб оформлення господарських операцій відповідними документами. В той же час, Ткаченко Н.М. бухгалтерський документ розглядає, як документ, який містить відомості про господарську операцію і є юридичним доказом її здійснення. Він, як свідчення господарських операцій, знаходить своє відображення, або іншими словами – фіксацію в носіях первинних облікових даних. А от, первинний документ, розглядається, як документ, складений у процесі ведення господарської операції або відразу після її завершення [5, ст.86].

Документування передбачає дотримання встановлених правил запису інформації, що надає юридичну силу створюваним документам. Юридична сила – властивість офіційного документа, надана йому чинним законодавством, компетенцією органу, що його видав і встановленим порядком його оформлення.

Кожен документ є часткою системи більш високого рівня і входить у відповідну систему документації як її елемент [7]. В Україні перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затвердженні Наказом Міністерства юстиції України від 12.04.2012 р. [4].

У галузі бджільництва процес документування здійснюється невеликою кількістю документації. У своїй діяльності аграрні підприємства мають право застосовувати як типові, так і спеціалізовані форми первинних документів, затверджені відповідним органом державної влади. Документування господарських операцій може здійснюватись і з використанням виготовлених самостійно бланків, які повинні містити обов'язкові реквізити чи реквізити типових або спеціалізованих форм. Причому «життя» будь-якого документа (чи то первинного, розпорядчого, з особового складу, чи то інформаційно-довідкового) підпорядковане певним правилам – задля набуття його юридичної сили. А відповідно, ці правила вироблені багаторічною практикою діловодства та мають відображення в різних нормативно-правових актах.

Узагальнюючи термінологію документування операцій, необхідно зазначити і роль первинного документу. Саме він є підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій. Для організації первинного обліку продукції бджільництва встановлено обов'язковий перелік первинних документів. Всі господарські операції контролюють шляхом реєстрації їх у відповідних документах у момент виконання операцій, а контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи (п.1 ст.9 Закону про бухгалтерський облік) [9].

Первинні документи мають бути складені в момент здійснення операції, а якщо це неможливо – безпосередньо по закінченні операції. Відповідальність за своєчасне та якісне складання документів, передачу їх у встановлені терміни для відображення у бухгалтерському обліку, за достовірність даних, наведених у документах, несуть особи, які склали і підписали ці документи. [5, ст.91]. Їх мета - зафіксувати факт господарської операції. В той же час, господарська операція, розглядається, як дія чи подія, яка викликає зміни у структурі активів і зобов'язань, власному капіталі підприємства (ст. 1 Закону про бухгалтерського облік).

Первинні та зведені облікові документи можуть бути складені у паперовій або в електронній формі. Первинні документи, складені в електронній формі,

застосовуються в бухгалтерському обліку за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг. Порядок руху первинних документів регулюється графіком документообороту, який затверджується наказом керівника підприємства. Контроль за дотриманням графіка документообороту здійснюється головним бухгалтером або особою, що забезпечує ведення бухгалтерського обліку підприємства [9, п.5.1, 5.5 Положення № 88].

Для кращого контролю за виконанням виробничих завдань і правильного визначення витрат важливе значення має чіткий виробничий і зоотехнічний облік на пасіках.

Етапи формування документування господарських операцій на пасіці схематично відображено на рис.2.

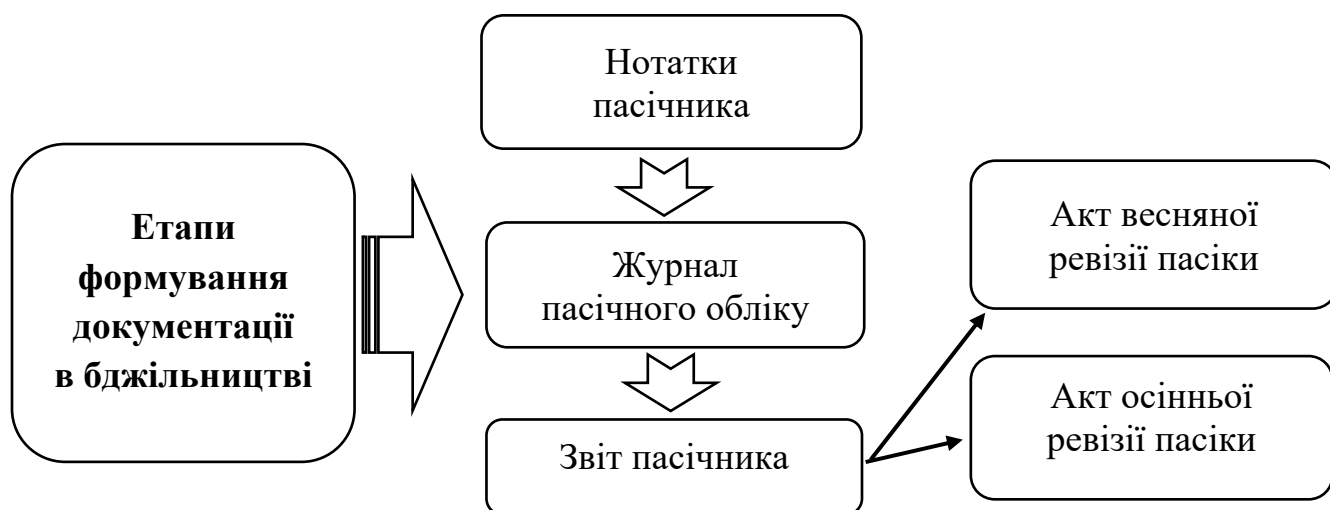

Рис.2. Етапи формування документування в бджільництві

Джерело: створено автором на основі [1,2]

Дотримуючись вищевказаного відображення в обліку процесу операцій у бджільництві, пасічник використовує і додаткове первинне документальне оформлення, яке є стандартизоване при веденні бухгалтерського обліку. Оформлення додаткових первинних документів залежить від об'єму виробництва пасіки.

Сьогодні нерозв'язаною для сільськогосподарських підприємств є проблема спеціалізованих форм первинної документації. Більшість з них (наприклад, з обліку продукції бджільництва, обліку молока та молочної продукції, тобто,

продукції тваринництва, тощо) затверджені в ще 70-80-х роках минулого століття. З тих пір країна пережила ряд різноманітних реформ, докорінно змінилася система бухгалтерського обліку, неодноразово змінювалося податкове законодавство. Але спеціалізованих форм сучасне законодавство не додало. Тому суб'єктам господарювання доводиться докладати певних зусиль і проявляти винахідливість, щоб пристосувати старі форми до нових реалій, тобто удосконалювати їх або ж, як вже зазначалось, створювати свої форми реєстрації обліку. Це також є і в галузі бджільництва.

Робота на пасіці займає чимало часу, а особливо при впорядкуванні обліку. Задля систематизації та економії часу, варто застосувати довільну форму документу. При цьому, якщо підприємство використовує для оформлення господарських операцій форми первинних та зведених облікових документів, які не затверджені органами державної влади, ці документи повинні мати такі обов'язкові реквізити:

- ✓ назву документа (форми);
- ✓ дату і місце складання;
- ✓ назву підприємства, від імені якого складено документ;
- ✓ зміст та обсяг господарської операції та одиницю її виміру;
- ✓ посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення;
- ✓ особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [4].

Залежно від характеру операції та технології обробки даних до первинних документів можуть бути включені додаткові реквізити:

- ✓ ідентифікаційний код підприємства, установи з ЄДР,
- ✓ номер документа,
- ✓ підстава для здійснення операцій,
- ✓ дані про документ, що засвідчує особу-одержувача тощо.

Так до прикладу, пропонується ведення первинного документа, який забезпечить інформацію про проведені роботи на пасіці за певний період. Це

забезпечить впорядкування операцій по виробничих процесах у бджільництві та заощадить час пасічнику чи його помічнику, що є актуальним під час сезону роботи на пасіці. Даний документ пришвидшить внесення даних, впорядкує інформацію та спростить в майбутньому оформлення форм звітності пасічника, про пророблену роботу на відповідний період.

Пропоную зразок Журналу реєстрації проведених робіт на пасіці, в якому можна занотовувати планові роботи та фактично виконані.

ЖУРНАЛ РЕЄСТРАЦІЇ ПРОВЕДЕНИХ РОБІТ НА ПАСІЦІ ЗА _____ МІСЯЦЬ 20__ РОКУ

Назва підприємства _____

Підрозділ (відділ) _____

№ сім'ї					
№ п/п операції	Дата огляду вулика	Опис процесу роботи	Планування наступної операції (дата)	Роботу виконав (підпис)	Примітка
№ сім'ї					

У таблиці 1 наведений перелік первинних документів, в яких відображається виробництво та реалізація продукції бджільництва.

Таблиця 1. Форми документів бухгалтерського обліку в галузі бджільництва

Назва форми документу	Призначення документа у бухгалтерському обліку
1	2
Щоденник надходження с/г продукції	Відображується облік оприбуткування меду, воску та іншої продукції бджільництва
Товарно-транспортна накладна	Оформлюється відпуск товарів зі складу при централізованій доставці
Рахунок-фактура	Здійснюється відвантаження (відпуск) товарів зі складів оптових баз

Назва форми документу	Призначення документа у бухгалтерському обліку
1	2
Накладна внутрігосподарського призначення	Застосовується для відпуску продукції, товарно-матеріальних цінностей зі складів сільськогосподарських підприємств відділенням, фермам, бригадам та іншим виробничим підрозділам, при реалізації за готівку своїм працівникам, а також для оприбуткування продукції та інших товарно-матеріальних цінностей, що надійшли з виробництва та придбані за готівку.
Акт весняної ревізії пасіки	Створюється після виставлення вуликів із зимівника і обльоту бджіл. Здійснюється перевірка стану всіх бджолиних сімей і заносяться дані у спеціальну відомість, де вказує номер, силу сім'ї, кількість стільників, у тому числі з розплодом, наявність меду, рік виведення матки. На основі цієї відомості складають акт весняної ревізії пасіки
Акт осінньої ревізії пасіки	Складають восени, після закінчення медозбору. При огляді оформляють відомість готовності пасіки до зимівлі, в яку записують дані кожної сім'ї: її номер, кількість стільників та меду, силу, наявність матки й розплоду. Підраховують потребу в цукрі для поповнення кормових запасів на зиму.
Журнал для реєстрації руху товарно-матеріальних цінностей	Відображується облік руху товарно-матеріальних цінностей на пасіці.
Акт на списання МШП	Списання морально застарілих та зношених МШП, які використовуються в галузі бджільництва.
Акт приймання-передачі основних засобів	Оформляється при оприбуткуванні основних засобів у галузі.
Акт на списання основних засобів	Оформляється при списанні об'єктів основних засобів, які не придатні для подальшого використання.

Джерело: створено на основі: [5], [8], [16, ст. 129].

Документація органічно пов'язана з рахунками бухгалтерського обліку. Підставою для записів на рахунках бухгалтерського обліку можуть бути тільки документи. Отже, якість бухгалтерського обліку значною мірою залежить від якості заповнених документів.

ВИСНОВОК. Отже, створення відповідного документа на кожну операцію, незалежно від її змісту та обсягу, є обов'язковою передумовою ведення бухгалтерського обліку. Документування є важливим елементом методу обліку, а

тому всі господарські операції виконані у галузі бджільництва мають контролюватись шляхом реєстрації їх у зазначених документах.

Тому бухгалтерський документ виступає як спосіб первинного спостереження за всією системою господарсько-фінансової діяльності.

Література

1. Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 № 1492-III//Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text>
2. Бджільництво / Географічна енциклопедія України: у 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. Київ. С. 76-77.
3. Значення документування. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/документ> (дата звернення: 02.05.2023 р.)
4. Наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 № 578/5 «Перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text> (дата звернення: 02.05.2023 р.)
5. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. Київ. 2004. С. 784.
6. Юридичний помічник. Діловодство і документування. URL: <https://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/inshe/dilovodstvo-i-dokumentuvannya.html> (дата звернення: 02.05.2023 р.)
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник. Житомир. 2002. С. 688.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
9. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, від 24.05.1995 р. № 88, (далі — Положення № 88).

URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 03.05.2023 р.)

10. Довжик О.О., Гаркуша С.А. Управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: особливості побудови. URL: <http://repo.snau.edu.ua/> (дата звернення: 03.05.2023 р.)

11. Яценко О.М. Державне регулювання якості продукції бджільництва: світовий досвід та вітчизняна практика. *Економіка та управління АПК*. 2009. Вип. 1 (66). С. 156-164.

12. Разанов С.Ф., Безпалый І.Ф., Бала В.І., Донченко Т.А. Технологія виробництва продукції бджільництва. Навчальний підручник. Київ. 2010. 277 с.

13. Разанова О.П., Скромна О.І. Технологія виробництва продукції бджільництва. Навчальний підручник. Вінниця. 2020. С.406.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “On Beekeeping”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text> (Accessed 05 May 2023).

2. Marynych, O.M. (1990), “Beekeeping”, *Heohrafichna entsyklopediia Ukrainy* [Geographical encyclopedia of Ukraine], Kyiv, Ukraine, pp. 76-77.

3. wikipedia (2023), “Document”, available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/document> (Accessed 02.05.2023).

4. Ministry of Justice of Ukraine 2012), Order “A list of typical documents created during the activities of state authorities and local self-government bodies, other institutions, enterprises and organizations, with an indication of the terms of document storage”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text> (Accessed 02.05.2023).

5. Tkachenko, N.M. (2004), *Bukhhalters'kyj finansovyj oblik na pidpriemstvakh Ukrainy* [Financial accounting at enterprises of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

6. Yurydychnyj pomichnyk (2023), “Legal assistant. Bookkeeping and documentation”, available at: <https://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/inshe/dilovodstvo-i-dokumentuvannya.html> (Accessed 02.05.2023).
7. Butynets', F.F. (2002), Bukhhalters'kyj finansovyj oblik [Financial accounting], Zhytomyr, Ukraine.
8. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 20.02.2023).
9. Ministry of Finance of Ukraine (1995), Order “On approval of the Regulation on documentary support of records in accounting, dated 05/24/1995 No. 88”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (Accessed 03.05.2023).
10. Dovzhyk, O.O. and Harkusha, S.A. (2014), “Management accounting at agricultural enterprises: peculiarities of construction”, available at: <http://repo.snau.edu.ua/> (Accessed 03.05.2023).
11. Yatsenko, O.M. (2009), “State regulation of the quality of beekeeping products: world experience and domestic practice”, *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 1 (66), pp. 156-164.
12. Razanov, S.F. Bezpalyj, I.F. Bala, V.I. and Donchenko, T.A. (2010), *Tekhnolohiia vyrobnytstva produktsii bdzhil'nytstva* [Production technology of beekeeping products], Kyiv, Ukraine.
13. Razanova, O.P. and Skromna, O.I. (2020), *Tekhnolohiia vyrobnytstva produktsii bdzhil'nytstva* [Production technology of beekeeping products], Vinnytsia, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2023 р.